

U Drvaru 1941

IRMA ŠINKO

U Drvar smo doputovali u aprilu god. 1940 nakon svih onih doživljaja u Moskvi i Parizu, koje je Šinko opisao u „Romanu jednog romana“. Na Zapadu je otpočeo rat i mi smo uprkos savjeta naših prijatelja da ostanemo u Francuskoj, u septembru godine 1939 napustili Pariz. Očajni, beznadni nakon svih ličnih poraza i potpuno bez perspektive izabrali smo put natrag u Jugoslaviju, čiji smo bili državljani. U Zagrebu smo stekli nova, dragocjena prijateljstva najboljih drugova i njihovim

željezničke stanice. Tu je bio i činovnički dom i preko puta od njega radnički dom. Mi smo dobili činovnički stan i počeli smo novi život u nekoj novoj emigraciji, jer smo bili toliko drukčiji od ostalog svijeta u Drvaru. Kako objasniti Šinkovu egzistenciju? Čitava naša prošlost i naša prtljaga opteretile su nas. Srce i naša radoznalost vukli su nas prema radničkom domu, a pripadali smo „inteligenciji“, tj. građanskom sloju stare Jugoslavije. Prijatelji u Zag-

vidio Nijemce. Neka velika jedinica vojske stare Jugoslavije predala se u samome Drvaru nekolicini njemačkih podoficira i nižih oficira, koji su stigli u Drvar u osobnim automobilima. Poslije Nijemaca došli su Talijani, a poslije njih formirao se u Drvaru ustaški odred. Bilo ih je malo, bili su vrlo mladi, ali je u Drvaru bio ustaški stan s povjerenikom, logornikom ili tabornikom i oni su uskoro stupili u akciju. Uveli su policijski sat za Srbe i Židove i oglasili su one iste prijetnje, koje smo čitali u zagrebačkom „Hrvatskom Narodu“. Jednu veliku grupu srpskih činovnika na čelu s pravoslavnim svećenikom odveli su i zaklali. Muškarci su počeli iščezavati iz Drvara. Povukli su se u sela. Mi nismo znali kuda ići. Moglo se dogoditi svaki dan, da će ustaše doći po Šinka. Koncem srpnja su moj kolega, novi ravnatelj bolnice i još jedan liječnik, koji se vratio, uspjeli nagovarati Šinka da bježi. Otišli smo nas dvoje u Knin, a on otuda pobjegao je u Dalmaciju.

Tu počinju moje bilješke: „22 jula vratila sam se iz Knina, sama. Samnom je putovao B., šef Šipadske željezničke stanice u Kninu. Pratio se kao da je „umjereni hrvatski patriot“, ili „možda doista takav? Od svega, što je govorio, interesantno je bilo samo to, da su svi šefovi Šipadskih željezničkih stanica sazvani u Prijedor. To ga uznemiruje. Naši željezničari iz Drvara moraju ostati 4-5 dana uzastopno u Kninu, ne smiju se vratiti u Drvar, moraju biti „u pripravnosti“, pa su nezadovoljni. B. mi je još pričao, kako je Drvar već u rimsko doba igrao neku važnu ulogu, neka važna cesta vodila preko njega i o tome da postoje spomenici. U vlaku je bio još stari muslimanski trgovac stokom, s kojim smo putovali u Knin. Ovaj put je bio mnogo ljubazniji, došao je k meni u II razred i pokazivao mi svilu, gačice, rukavice, što ih je kupovao u Splitu.

Kad sam u Drvaru sišla iz vlaka, u zgradi željezničke direkcije netko je naglo otvorio prozor u prizemlju. Neka starija gospo-

AUTOBIOGRAFIJA

*Malo drskosti u smehu,
malo više plesni na mojim rukama,
kosti obolele od rahitične sreće,
— to je
sa uračunatim kusurom veselih dana
ceh mojih pakosnojeftinih
devetnaest godina.*

Viorika VINETI

DAN KOJI ĆE BITI SVJETAO

*Raskritjenih ruku otvorila bih se ljudima
i pustila da piju.
Bilo bi svejedno, da li dajem krv,
ili mlijeko, isisano za tijela moje nerodjene djece,
ili znoj izbezumljeno meke strasti,
začudo mirisan.*

*Prastaro praskozorje s pravovima prozračnih pupoljaka
i praminjanje kapi sa zagašenim lučima
pradjedova i prababa,
ta pradavna milost što su mi je udijeliti da živim,
htjela se razliti i ploditi praznine među ljudima,
ta rijeka praštanja,
što je mogla bujati u svjetlosti.*

*Ali krv, koja mora imati pravu boju,
izgubila je snagu predaka
i dok kuca, uznemirena licama,
ne znam, je li crvena.*

Još nemam snage za najveću smrt.

*Samo znoj zgrčeenih prstiju, samo znoj čela,
umor od saznanja i koraka, umor zatvorenih očiju
pred velikim licem istine
i naknada za strah, nemirna za ljubav ovlaženog voća,
oni rastvaraju za veliki pjev moja usta.*

Cekam svjeslost.

Višnja STAHULJAK

SMISAO

*Odlazim prognana
a ti se ne bojiš mog glasa
koji će ti u noćima milovati sećanja*

*Zlatne niti sunca neće oplesti oreol
ako ne bude moje radosti da se njom oplode*

*Trava će uvenuti pod tvojim korakom
prevarena davnim šaputanjem.*

*I pačeš ako mene ne bude
jer ćeš se po inerciji još dugo
oslanjati na mene nestalu.*

Viorika VINETI

Drugarica Florika Štefan me je pozvala, da napišem za „Polja“ neki neobjavljeni detalj moje biografije i biografije Ervina Šinka, možda neka pisma ili slično. Čitaoc „Polja“ će možda zanimati jedan dio mojih bilješki iz god. 1941. Te bilješke sam napisala u Drvaru neposredno poslije prvog ustanka, zapravo za Šinke, jer je on bio baš u onim sudbonosnim danima odsutan. Navest ću početak tih bilješki bez ikakvog naknadnog dotjerivanja.

smo naporima imali zahvaliti, da sam dobila kao liječnik namještenje u bolnici u Drvaru. Stigli smo dakle u nepoznati Drvar s nekoliko kofera rukopisa, onih istih, koje smo sobom nosili u Moskvu, pa natrag u Pariz, samo što je njihova masa bila povećana najnovijim rukopisima u Parizu. Ostala prtljaga je bila skromna osim nekoliko sanduka knjiga. Uskotračna željeznica kroz bosansku prašumu, pa Drvar, bili su za nas pustolovno otkriće. Drvar je imao veliku tvornicu celuloze i veliku, čuvenu pilanu. Radnici su dolazili iz okolnih sela, bili su uglavnom pravoslavni seljaci. Ta sela mi nismo nikad vidjeli. Mjesto se sastojalo od dvije ravne ulice poput kraka. Jedna je bila takozvana radnička kolonija. To su bile potpuno jednake kućice s jednakim stanovima željezničara i radnika, koji nisu bili seljaci. Činovnici su stanovali nešto dalje u malo boljim kućama. Među njima je bilo dosta Hrvata. Druga ulica je bila takozvana čaršija, gdje su se redjali dućani i stanovali građani. Na kraju te druge ulice pošta i zgrada općine, a negdje u sredini pravoslavna crkva. Dvije škole, ambulanta socijalno osiguranje i bolnica su sačinjavale treći, kraći krak, blizu

rebu savjetovali su, da čuvamo naš „inkognito“, pogotovo jer je Drvar bio istaknuti radnički centar. Činovnički dom nas nije privlačio, pa smo ga izbjegavali isto tako i ljude. Ja sam radila samo u bolnici, kućne posjete nisam vršila. Počeli smo upoznavati svijet preko bolesnika bolnice, tj., ipak, radnika. Šinko je sjedio kod kuće i pisao. Radio nismo imali, pa smo iz novina saznali događaje u svijetu, slom Francuske i kasnije, u sve bržem ritmu, razvoj događaja u Jugoslaviji sve do pakta Cvetković-Maček. A onda je počela za nas drvarska epopeja.

27 marta g. 1941. Drvar je demonstrirao protiv pakta slično kao Beograd. Glavni liječnik bolnice je bio mobiliziran i zamolio je nas, da se preselimo u njegov stan da ga čuvamo. Na njegovom smo radiu slušali 6 aprila posljednju beogradsku emisiju: „Pažnja! ...Pažnja!“ Ja sam morala preuzeti dužnost trojice liječnika, koji su bili mobilizirani. Ali to nije trajalo dugo. Bolnica je bila prazna osim nekih lakših ranjenika, koji su prispjeli u tu bolnicu, ne sjećam se već točno, kako, a od jednoga od njih sam na svoje veliko iznenađenje čula svega nekoliko dana poslije 6 aprila, da je kod Ključa